

"שבת שולחן ערוך"

בעיר קניגסברג היו קוראים לשבת פרשת משפטים "שבת שולחן ערוך", על פי דברי רש"י בפרשה שאמרו לו הקב"ה למשה, אתן להם את ההלכות סדורות ומובנות - 'אשר תשים לפניהם', כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם.

כמו כן בפרשת משפטים - מפורטים עיקרי הדינים וההלכות של דיני ממונות, הלכות שנכתבו בשולחן ערוך, על כן ראויה השבת בה נקראת פרשה זו להקרא בשם "שבת שולחן ערוך".

באותה שבת - נהוג היה בקניגסברג שרב העיר נושא דרשה בבית הכנסת כמו ב"שבת הגדול" ו"שבת שובה", בה היה מעורר את הבריות להתחזק בדקדוק ההלכה והמצוות, ובפרט על שמירת הלכות "חושן משפט" בהן עוסקת פרשתנו בעיקר.

(מקדש הלוי" לגאון רבי יוסף צבי הלוי דינו)

"כלב שאינו נושך, אם יכנס בבית, והיהודי חפץ לגרשו, יגרשו במקל קטן, אבל לא יזרוק עליו מים רותחים, או להכותו במקל גדול, או לדחותו בדלת, או לעוורו, לא יתכן!" (ספר חסידים" תר"ע)

"השב תשיבנו" (כ"ג)

חידה: איך אפשר להשיב אבידת מוקצה בשבת? (עיין שש"כ כ"ב ס"ק כ"ח)

בשבת שעברה ידידי הרה"ג מ"ז הלך עם ילדיו לבית החולים "תל השומר", לקיים מצות ביקור חולים. בדרכם, שאל אותם אחד התושבים אם ראו את כלבו, כלב לבן, לברדור גדול. השיבו בשלילה. אם תראוהו תגידו לו 'לך הביתה', הוא יבין ויחזור אלי. המשיכו בדרכם, לאחר שתי דקות, בנו קורא 'אבא הנה כלב גדול לבן, צעקנו לו 'לך הביתה', הכלב פתח בריצה לכיוון ביתנו... (נר לשולחן שבת" - אין בזה איסור 'מחמור', שהרי אין עליו משא)

"ואנשי קדש תהיון לי, ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, לכלב תשליכון..." יש להבין: א. מה הקשר בין הרישא לסיפא - בין אנשי קודש לכלבים? ב. וכי נהיים אנשי קודש על ידי אי אכילת טריפות, מה פתאום, הרי התורה מלאה בדרכים אחרות לקדושה!?! (עיין רמב"ן) תירוץ לדברים נאמר ע"י רב בית כנסת מלונדון בשמחה לפני עשרים שנה: ידוע מהאר"י, כל אדם הוא קדוש בעצם, חלק אלוקי ממעל, רק המידות הרעות הן קליפות שמכסות על עצמיותו. אדם שתיקן את מידותיו הוא קדוש, כך קדושתו של האדם יוצאת החוצה.

כך נבין את הקשר בין לתחילת הפסוק וסופו, יושב אדם כפרי, יש לו כלב שצריך לשמור על צאנו ונטרפה כבשתו. לכאורה אם הכלב לא שמר טוב, מגיע לו עונש על שלא שמר כראוי!?! אומרת התורה אדרבה, תן את הטרפה לכלב. תבחין כמה תועלת הוא הביא לך במשך השנה. שנים הכלב שמר ולא אמרת לו תודה, בא הקב"ה והרדים את הכלב וארע לך נזק. דווקא בשעת הנפילה זה המקום להודות לו - במקום בו הכי צודק לכעוס על השני, כאן המקום להגיד תודה על הכל! ואם התגברת על מידותיך הרי אתה קדוש! (נר לשולחן שבת" מפי הר"ר א"ב)

"ואנשי קודש תהיון לי". (כ"ב בל) "לא תבשל גדי בחלב אמו". (כ"ג ט"ט)

סיפר מהר"ש מנוישטט שהיה בימיו בעל בית, אחד מבני הישיבה ושמו מושיל, שהיה נוהג בביתו מאד בחסידות. היה לו חדר מיוחד שבו אכל מאכלי בשר, וחדר מיוחד שבו אכל חלבי... ואת שואב המים הגוי, הכריח ללבוש בגדי לבן, כשהיה מביא לו את המים... ומתי שהיה גוי נכנס לביתו, אשתו היתה רוחצת אחריו במים את הטבעת שבדלת. ועוד הרבה ענינים היה עושה, כסייג וגדר לאיסורים. גם גידל בביתו שני אחים יתומים, ואת אחיו הצעיר. ואמר מהר"ש שלא ראה אף אחד שהתנהג בחסידות כמוהו, והוא היה אחד מהחסידים הראשונים בנוישטט. (מהר"ל ליקוטס)

"לכלב תשליכון אותו" - לימוד הכתוב שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, שנאמר וזלכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשוננו, אמר הקב"ה תנו לו שכרו". (רש"י כ"ב בל) מעשה ברועים שחלבו את בהמותיהם, בא נחש ושתה מהחלב. הכלב של הרועים ראה זאת.

כאשר עמדו הרועים לשתות מהחלב, החל הכלב לנבוח עליהם כדי שלא ישתו ממנו. הרועים שלא הבינו שהוא נובח לטובתם ורוצה להזהירם, חשבו שכלבם השתגע... לא השגיחו עליו, שתו מהחלב ומתו. (ירושלמי תרומות ח' ג)

כל נפש חיה שהיא ברשותו של אדם שהזיקה, הבעלים חייב לשלם, שהרי ממונם הזיק, שנאמר 'כי יגוף שור איש את שור רעהו'. (ב"ק טו: רמב"ם נזיק"א ו"ט) מעשה ביהודי מתושבי האי ג'רבה, שכדי לשמור על ביתו, קנה כלב תקיפה אימתני, ענק מימדים. למרות מחאות ותחנוני השכנים, בעל הכלב נתן לכלבו להסתובב חופשי בחצר. טענתו היתה שכך החצר תהיה מוגנת מול הערבים המסתובבים בסימטאות הגיטו, נכנסים לחצרות היהודים, גונבים ומזיקים. השכנים פנו אל הגאון רבי משה כלפון הכהן, וטענו כי חבריהם וקרוביהם נמנעים מלבקרם, מפחדו של הכלב האימתני...

ופסק: המתגורר סמוך לאנשים מסוכנים או גויים, רשאי להתיר את כלבו בחצרו. אך מכיון שזו חצר משותפת, רשאים השותפים לעכב עליו מלשחרר את הכלב, אף בתוך החצר הפנימית, שהרי זכותם לעכבו להכניס לחצר אפילו בעלי חיים שהם רק מפריעים ומטרידים, ולא מסוכנים כדוגמת תרנגולים. (שו"ת "שואל ונשאל" ח"מ א"ח ו"ע"ין ח"מ קס"א רמ"א ונ"כ באריכות)

שו"ת "משנה הלכות" דן אם די בתליית שלטי אזהרה "זהירות, כלב נושך", כדי להמנע מהאיסור של "לא תשים דמים בביתך". וסברתו, כי כיום אנו נזהרים מסכנות רבות על ידי שלטים, דוגמת תרופות, חשמל, כבישים וכדומה, כלומר שאנו סומכים על זה שאדם בר דעת יקרא את האזהרה. (ח"ה רצ"ו, רצ"ח-ה)

"ואנשי קודש" - פסח בפרשת משפטים תרתי משמע...

בחצר ביתו של הגאון הצדיק רבי יהושע שהרבני היה צריך קטן. מחודש שבט היה רבי יהושע עובר להתגורר בצריף, אשתו היתה מביאה לו אוכל, שם אכל, שם ישן...

היה זה בגלל חג הפסח, רעייתו החלה לנקות את הבית לפסח, ופחדה מאד מפני חשש חמץ.

לשאלת תלמידיו: 'רבינו עד כאן?!' השיבם: 'הניחו לה', והוסיף 'בגלגול שעבר נכשלה באיסור חמץ בפסח, וזה תיקונה...'
(סיפר הג"ר יעקב שכנזי - יש"כ להרה"ג אברהם זבדה)

"ואנשי קודש תהיון לך" - אמר הרבי מקוצק קדושים אנושיים תהיו לי, שתקדשו את מעשיכם, זוהי הקדושה הנדרשת מן האדם, מלאכים אינם חסרים לו להקב"ה בשמים... ("מעיינה של תורה")

בפרשה נכתב "כי יתן איש אל רעהו חמור או שור... וסיים "אם טרף יטרף, יביאהו עד, הטרפה לא ישלם".

ותמוה, וכי יש טריפה בחמור, וכי יש הבדל בין אם החמור כשר או אם הוא טריפה!?

ונראה ליישב זאת על פי דברי הגמרא בשבת (קט:): המביאה סגולה למי שהכישו נחש, שתרופתו, לקחת עובר שנמצא במעי אתון לבנה, יקרעו אותו ויניחוהו על מקום ההכשה ויתרפא.

מדגישה הגמרא שצריך שהאתון לא תהיה טריפה - הרי לנו שיש "טריפה" גם בחמור!

(נר" - חידוש נפלא זה חידוש יידי הרה"ג מ"מ)
בר קשא היה השומר של המלך בפומבדיתא והכישו נחש. באותו זמן היו בעיר שלש עשרה אתונות כאלו, קרעו אותם, אך כולם נמצאו טריפה. בצד השני של העיר היתה אתון אחת לבנה, עד שהלכו טרף אותה אריה... אמר אביי: בר קשא זה עבר על נידוי חכמים, ופורץ גדר ישכנו נחש, לכן אין לו רפואה! (שבת קי.)

"ובשר בשדה טרפה לא תאכלו". (כ"ב ל')

יש להעביר את היד על גבי בהמה בעודה חיה ולראות, אם תשפיל גבה תחת היד ודאי כשרה, ואם לאו טריפה. (תשבץ קטן תקנ"ו)

היה זה בעת ניחום אבלים במושב ברקת של יוצאי חבל חבן שבתומן. ת"ח נכבד בא לנחם, והנה הוא רואה שנכנס אחד אומר דבר מה, ופתאום הרב ה"מארי" נעמד ומברך 'ברוך מקדש ישראל' ואחריו כל הקהל מברכים 'ברוך מקדש ישראל'...

לא הבין על מה ולמה... הסבירו לו כי שחטו בהמה לסעודת האבלים, ומצאו שהיא טריפה, ומנהגם בזה לברך זאת על שזיכנו ה' וקידש אותנו שלא להכשל באכילת טריפות. (נר" מהרה"ג א"ב)

נמצאת הבהמה טריפה, המנהג בקהילותינו שאין הרב הפוסק מוציא זאת מפיו בפירוש, אלא אומר 'ברוך מקדש ישראל'.

(שו"ע המקוצר לג"ר יצחק רצבי קכ"ו י')

סיפר ידידי הרה"ג א"ע: "אבי ניהל משחטה, פעם הכניסו עגלה ושחטוה, לאחר שפשטו את עורה, אבא נגע בה ואמר: 'ראה, בשרה כמו בשר של פרה מותר, נמתין לבדיקת השוחט'. הגיע השוחט רבי משיח מעתוק, הכניס ידו פנימה ומיד בירך 'ברוך מקדש ישראל'.

התברר שהיתה תקועה בה מחט ארוכה, מבית הכוסות עד ללב ולריאות, אותה עגלה התענתה בשעותיה האחרונות, גם אם לא היו שוחטים אותה, היתה מתה מעצמה תוך זמן קצר". (נר לשולחן שבת)

סיפר הג"ר אליקים שליזינגר: לא אשכח לעולם כאשר בוקר אחד נכנסתי אל בית הגאון רבי זליג ראובן בנגיס וראיתו יושב ובוכה ליד השולחן, שופך דמעות ממש....

נבהלתי ושאלתי מה ארע. הראה לי באצבעו על העיתון שם נכתב כי הובאו לחופי ארץ ישראל טון בשר טריפה. ברור שלא חשש שמישהו מבני "העדה" יכשל חלילה בבשר זה, אבל כאב לו על בני אברהם יצחק ויעקב, יהיו אשר יהיו. (בית אב"פ יתרו)

בעת המצור על ירושלים בתש"ח עמד לרשות מגיני העיר מלאי קטן של בשר כשר, ומחסן גדול של שימורי חזיר, ירושה מהאנגלים.

מלאי הבשר הכשר יספיק ליומיים, שלושה, לכשיאזל מלאי זה יתחילו להזין את החיילים בבשר חזיר. חיילים שומרי כשרות לא יגעו בבשר טרף גם כשלא יהיה להם בשר כשר, ומאידך יש חיילים שגם עכשיו אוכלים בשר טריפה וחזיר.

נשאל הגאון רבי צבי פסח פרנק האם אלה המקפידים על הכשרות יכולים לדרוש שמעט הבשר הכשר יועמד לרשותם, ואלה המתגעלים בטריפות גם עתה יקבלו את שימורי החזיר.

רבי צבי פסח השיב אחרי ישוב דעת שהם זכאים לדרוש זאת. גם החיילים הלא דתיים מבינים שאין זה בדין שהם יגזלו מאוכלי הכשר את המעט שיש להם, בבחינת גזול כבשת הרש.

(רשמי שאלה"ו י"ד עמ' צ"ד)

סיפרה הרבנית קרליץ, אמם של הגאונים רבי נסים שליט"א ורבי יהושע תנחום על השפעת הבית על חינוך הילדים.

ואלה היו משחקי הילדות בבית הגאון רבי נחום מאיר קרליץ: הקצב היה מגיע פעמים רבות לביתם בשאלות, וכדרכם של קצבים יש ויכוחים... בעקבות כך הילדים ביימו זאת. הילדים רבי נסים ורבי יהושע תנחום היו משחקים ב"ורה דעה" - רב וקצב. היו לוקחים מגף ומנפחים אותו, הנה הריאה, השאלה היא כך וכך. זה כשר, זה טרף.

(נר לשולחן שבת)

"ואלה המשפטים"

כתב הגאון רבי רפאל ברדוגו: תקנה קבועה ומנהג פשוט אצלנו, שלא יוכלו השכנים לעכב על המלמד ללמד בביתו תורה...

ולא יצא המלמד אנה ואנה, רק לצורך קניית אוכל לבני ביתו, וישמור על התינוקות שלא יצערו את בני החצר. וגם ברחיצת בית הכסא יעשה פעם אחת נוספת על בני החצר... וגם בחבל ובדלי יעשה, ובזה אין להם לעכב עליו, כפסק מרן.

(שו"ת "משפטים ישרים" ח"ב ק"צ - צ"ב כ"ב כא. חו"מ קנ"ו ג')

וזו לשון התקנה שהוציאו בית הדין בעיר מקנס בשנת תקנ"ח:

"אנו מודיעים אתכם שמלמדי תינוקות שמלמדים בדירותיהם אין רשות לשכנים לעכב עליהם, אם המלמדים יושבים בקביעות עם התלמידים, ולא יוצאים החוצה ומניחים אותם לבדם...

ואם המלמדים מקבלים עליהם לתקן את כל מה שיקלקלו התלמידים, באופן שלא יתנו פתחון פה לשכנים לעכב עליהם.

אך אם השכנים יביאו ראייה, שהוא אינו יושב עם התלמידים כל הזמן כראוי, יוכלו לעכב עליו".

(תקנת חכמי מכנאס" ח"א)

"מכשפה לא תחיה". (כ"ב י"ז)

כשהיה גוי מגיע ועומד בפתח החדר בתימן, היו הילדים אומרים בקול רם: "מכשפה לא תחיה, ותרגומו, חרשא לא תחי" וחוזרים על כך כמה פעמים, במשך הזמן שהגוי עומד שם...

(הליכות תימן)

"כי תראה חמור ... עוזב תעזוב"

פעם בא לפני ה"חזון איש" יהודי פשוט, עגלון ותינה את צרתו, סוסיו מתו ואין לו פרנסה. על כך הביא עמו מטבע 'גרש' ומבקש שרבינו יברך את הגרוש ותחול עליו ברכתו, וכך יתרבה.

הוא יתחיל לסחור ב"גרש" המבורך ויצליח ויתעשר...

השיב לו רבינו בנחת: 'דבר זה שאמרת אי אפשר לעשותו, מוטב תקנה לך סוס חדש, צעיר, ותוסיף לעבוד ולהתפרנס כעגלון, ואם חסר אתה מעות לצורך זה, אלוהה לך סכום'.

(פאר הדור" ח"ד)

'עזוב - שלא יעזוב...'

הגאון רבי שלום מאיר יונגרמן נסע פעם עם הגאון רבי דב לנדו שליט"א, בדרך ארע פנצ'ר ברכב. עצר לידם אדם, שעזר להחליף את הגלגל. כשנכנס לרכב סיפר רבי שלום מאיר בהתרגשות שאותו אדם שעזר היה ערבי, וציין שהוא עשה זאת במסירות...

למשמע הדברים רבי דב אמר לו: "סע אחריו מיד ותשלם לו, אסור שלגוי תהיה זכות בתורה שלנו!"

(נר לשולחן שבת" מהרה"ג י"ד)